

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**“Ekologik xavfsizlik barqaror rivojlanish” fani bo‘yicha mustaqil
ta‘limni tashkil etish bo‘yicha uslubiy va metodik
ko‘rsatmalar**

Chirchiq 2022 - yil

Ushbu metodik tavsiyanoma Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya kafedrasining 2022 - yil “09” - dekabrda o‘tkazilgan 8-sonli yig‘ilishida muhokama qilingan va ma’qullangan.

Tuzuvchi:

b.f.f.d, dots. Ramazonov B.R.

1. FAN BO‘YICHA MUSTAQIL TA’LIMNI TASHKIL ETISH VA BAHOLASH

“Ekologik xavfsizlik vabarqaror rivojlanish” fani barcha oliy ta’lim muassasalarining biologiya ta’lim yo‘nalishining magistratura ta’lim shakllarida majburiy o‘qitiladigan fanlardan biri hisoblanib, unda sayyoramizning ekologik inqirozi va insoniyatning ekologik barqarorlik istiqboli haqidagi bilimlarni muammoni o‘rganishga kompleks yondashuv asosida o‘zlashtirishdir. Kurs barqaror inson rivojlanishining geologik, biologik, texnologik, huquqiy, ijtimoiy, iqtisodiy, axloqiy va siyosiy omillarini murakkab tahlil qilish ko‘nikmalarini o‘zlashtirishga qaratilgan.

Talabalarning bunday bilimlarga ega bo‘lishlari ularning kelajakda mamlakatni ekologik xavfsiz va barqaror rivojlanishtirishda xizmat qiladi. Kunduzgi ta’lim shakli uchun 2022 - yil 30 - avgustda tasdiqlangan o‘quv reja bo‘yicha 130 soatni tashkil etib, undan 52 (26 soat ma’ruza, 26 coar seminar mashg‘ulot) soati auditoriya (40%) qolgan 78 soati esa mustaqil ta’lim sifatida ajratilgan. Umumiy fan yuzasidan talablar o‘zlashtirish shart bo‘lgan mavzular quyidagi jadvalda keltilgan (1-jadval).

1-jadval

“Ekologik xavfsizlik vabarqaror rivojlanish” fanidan talabalar o‘zlashtirish majburiy bo‘lgan mavzular

№	Mavzular nomi
1	Ekologiya fani va uning bo‘limlari, ekologiyning vazifalari.
2	Muhit va ekologik omillar. Muhitga organizmlarning moslashishi.
3	Suv, havo va tuproq muhitlari va ularning ifloslanishi.
4	Biotsenoz, biogeotsenoz va ekotizimlarning tuzilmalari va xususiyatlari
5	Biomaromlar va tirik organizmlarning hayotiy shakllari.
6	Vaqt ekologik omili.
7	O‘simlik va hayvonlardagi sutkalik, oylik va yillik maromlari..
8	Populyatsiyalarning umumiy tasnifi..
9	Populyatsiyalarning asosiy xususiyatlari.
10	Ekotizimlarning o‘zgarishi. Suksessiya hodisasi
11	Biosfera haqida tushuncha.

12	Vernadskiy ta'limoti, noosfera.
13	Tabiat va jamiyat orasidagi munosabatlar.
14	Ilmiy texnika revolyusiyasining tabiatga ta'siri.
15	O'zbekistonda tabiatni muhofaza qilish.
16	Atmosfera havosini ifloslanishini insonga ta'siri va undan muhofazalanish.
17	Tuproq ekologiyasi. Tuproqdagi muammolar va ularga qarshi kurash.
18	Yer haqidagi qonun va tuproq muhofazasi.
19	O'simliklar dunyosini muhofaza qilish.
20	O'simliklarni tabiatda tutgan o'rni, xususiyatlari.
21	Hayvonot dunyosini muhofaza qilish.
22	Hayvonot dunyosining biosferadagi o'rni.
23	Shovqin haqida tushuncha.
24	Shovqin manbalari, inson organizmiga shovqining ta'siri.
25	Akustik ritmni yaxshilash chora tadbirlari.
26	Ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish.
27	Ekologiya va xalqaro hamkorlik.
28	Barqaror rivojlanish: muammolar va istiqbollar.

Ushbu mavzulardan sirtqi ta'lim o'quv rejasida ajratilgan soatdan (2-jadval)

2-jadval

“Ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish” fanidan sirtqi ta'lim uchun o'quv reja asosida ajratilgan soatlar hajmi

Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat
	kunduzgi
Ma'ruza	26
Seminar mashg'uloti	26
Mustaqil ta'lim	78
Jami o'quv soatlari	130

Ushbu taqsimotdan kelib chiqqan holda berilgan mavzularning ma'lum qismi auditoriyada ma'ruza shaklida (3-jadval) hamda mustaqil holda talabalar tomonidan mustaqil holda o'zlashtiriladi. Mavzular ro'yxati jadvalda keltirilgan (4-jadval.)

3-jadval

Fan yuzasidan auditoriyada fan o'qituvchisi tomonidan sirtqi ta'lim uchun o'tiladigan mavzular

T.r.	Mavzu nomi	Ta'lim shakliga nisbatan ajratilgan soat
		kunduzgi
1	“Ekologik barqaror rivjllanish” kursining predmeti, maqsad va vazifalari, umumiy ekologik fanlar bilan bog'liqligi. Zamonaviy ekologik tanglik.	2
2	Biosferaning global funktsiyalari va ekologik vaziyatni shakllantirish.	2
3	Organizmlar va populyatsiyalar mavjudligining asosiy ekologik qonunlari. Bioxilma-xillikni asrash. Global ekologik muammolar.	2
4	Ekologik xavfsizlik sohasida ekosiyosat va xalqaro hamkorlik. Barqaror inson taraqqiyoti va noosferogenez.	2
5	2030 yilgacha bo'lgan davrda ekologik barqarorlik sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi 841-son 20.10.2018 yildagi qarorning ilmiy –amaliy ahamiyati	2
6	Ekologiya va xalqaro hamkorlik BMT tashkiloti tomonidan chop etilgan ilmiy – ommabop adabiyotlar sharhi. Xavfsizlikni ta'minlashning tashkiliy-huquqiy va iqtisodiy asoslari.	2
7	Geografik va geologik ekologiya (geoekologiya). Ekologiya ta'limining barqaror rivojlanishida milliy va madaniy qadriyatlar	2

	tizimi. aksiologiya va ekologik barqarorlik.	
8	Amaliy ekologiya. Ijtimoiy ekologiya.	2
9	Agro-iqtisodiy ekologiya, landshaftlar ekologiyasi.	2
10	Mingyillik maqsad va vazifalarini rivojlanish bosqichlari.	2
11	Global iqlim o'zgarishlari va uning tabiatga ta'siri. Orol dengizining qurishi, uning o'ta og'ir salbiy oqibatlari hamda uning salbiy oqibatlarini yumshatish chora-tadbirlari.	2
12	Atrof-muhit va insoniyatning barqaror rivojida ilg'or davlatlar tajribalari.	2
13	Uzluksiz ta'lim tizimida ekologiya va barqaror rivojlanish masalalarining tizimli tahlili.	
	Jami:	26

4-jadval

“Ekologik xavfsizlik va barqaror rivojlanish” fanidan talabalar mustaqil o'zlashtirishi zarur bo'lgan mavzular

№	Mustaqil ta'lim mavzulari	Mustaqil ta'lim soati
		kunduzgi
1	Ekologiya fani va uning bo'limlari, ekologiyning vazifalari.	6
2	Muhit va ekologik omillar. Muhitga organizmlarning moslashishi.	6
3	Suv, havo va tuproq muhitlari va ularning ifloslanishi.	6
4	Biotsenoz, biogeotsenoz va ekotizimlarning tuzilmalari va xususiyatlari	6
5	Biomaromlar va tirik organizmlarning hayotiy	

	shakllari.	6
6	Vaqt ekologik omili.	6
7	O'simlik va hayvonlardagi sutkalik, oylik va yillik maromlari..	6
8	Populyatsiyalarning umumiy tasnifi..	6
9	Populyatsiyalarning asosiy xususiyatlari.	6
10	Ekotizimlarning o'zgarishi. Suksessiya hodisasi	6
11	Biosfera haqida tushuncha.	6
12	Vernadskiy ta'limoti, noosfera.	6
13	Tabiat va jamiyat orasidagi munosabatlar.	6
	Jami:	78

Auditoriyada professor o'qituvchilar tomonidan ajratilgan ma'ruza soatlarida yo'naltiruvchi ma'ruzalar shaklida o'tiladi va qolgan fan bo'yicha o'zlashtirilishi shart bo'lgan mavzular mustaqil ta'lim sifatida talabalar tomonidan auditoriyadan tashqarida o'zlashtiriladi, o'zlashtirish darajasi **oralik nazorat** sifatida fan o'qituvchisi tomonidan belgilangan tartibda, test (hemis platformasi yordamida), yozma, og'zaki va boshqa shakllarda baholanadi. Bundan tashqari talabalarning ijodkorligi hamda ularda dars jarayoniga yangi ped texnologiyalarni joriy etish ko'nikmasini shakllantirish maqsadida har bir talabalar ixtiyoriy ravishda fan yuzasidan alohida mavzuni tanlab, taqdimot qilish orqali tayyorlagan mavzusini himoyasini o'tkazadi hamda o'qituvchi tomonidan baholanadi

magistrlar mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalarining boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismlarini o'zlashtirish;
- o'qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash;
- o'z –o'zini baholash orqali bilimni uzluksiz nazorat qilish;
- fanning boblari va mavzulari ustida ishlash;

- fanlar bo'yicha adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish, qo'shimcha adabiyotlar ustida ishlash hamda ularni o'rganish;
- yangi pedagogik texnologiyalarni, apparaturalarni, jarayonlar va texnologiyalarni o'rganish;
- magistrnlarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq holda fanning muayyan boblari va mavzularini chuqur o'rganish;
- faol o'qitish metodidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy (distantion) ta'lim.

Talabalar uchun mo'ljallangan mustaqil ta'lim mavzulari jadvalda berilgan (4-jadval).

Mustaqil ta'lim mavzulari magistrnlarga belgilangan grafik asosida semester davomida berib boriladi va masofaviy ta'lim platformasi, ya'ni hemis platformasi yordamida test shaklida, hamda ON davomida yozmi yoki og'zaki shaklda baholab boriladi.

Tavsiya etilayotgan asosiy va qo'shimcha adabiyotlar:

1. To'xtayev A.S., Xamidov A. "Ekologiya asoslari va tabiatni muhofaza qilish" o'quv qo'llanma Toshkent 1994.
2. To'xtayev A.S. "Ekologiya" o'quv qo'llanma Toshkent 1998.
3. Shodmetov Y. Ijtimoiy ekologiyaga kirish" darslik Toshkent 1994.
4. Sultonov P.S. "Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish asoslari" darslik Toshkent 2007.
5. Ergashev A., Ergashev T. "Ekologiya, Biosfera, va tabiatni muhofaza qilish" Toshkent 2005.
6. Эргашев А. "Умумий экология" darslik Toshkent 2003.

Ахборот манбалари:

- 1.<http://www.cspu.uz>
- 2.[http:// www.ziyo.net](http://www.ziyo.net)
- 3.www.nature.uz
- 4.www.pedagog.uz